

Nr 74

Utlåtande i anledning av motioner angående sysselsättningsmöjligheterna för äldre arbetskraft.

I de likalydande till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 433 av herr *Bengtson m. fl.* samt II: 481 av herr *Hedlund m. fl.* hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt parlamentarisk utredning om tryggande av sysselsättningsmöjligheter för äldre arbetskraft genom upprättande av ett samlat handlingsprogram på grundvalen av i motionerna angivna punkter.

I motionerna anfördes att den allt snabbare strukturomvandlingen inom näringslivet och därmed följande företagsnedläggelser medför särskilda påfrestningar för den äldre arbetskraften. Under perioder med allmän konjunkturdämpning accentueras den äldre arbetskraftens problem. KSA-utredningen (Stödformer för arbetslösa äldre arbetstagare) visade i sitt delbetänkande, SOU 1967: 62, att arbetslöshetsrisken stiger kraftigt med åldern. Förutom att det redovisade materialet visade att den relativa arbetslösheten är högre i de äldre åldersgrupperna framgick att det finns ett tydligt samband mellan åldern och arbetslöshetstidens längd. De äldre får gå arbetslösa längre tid än de yngre.

Under de senaste åren har dessa problem blivit än mer framträdande. I september 1969 var enligt vad som framgår av statsverkspropositionen 57 % av de arbetslösa 55 år eller äldre mot 43 % vid motsvarande tidpunkt ett år tidigare.

Motionärerna har i nedanstående punkter anfört frågor som de anser i första hand böra uppmärksammas.

1) Arbetsförmedlingen bör lägga särskild vikt vid att placera arbetslös äldre arbetskraft på den öppna arbetsmarknaden.

2) Den arbetsmarknadspolitiska utbildningen skall vara särskilt inriktad på att utbilda äldre arbetskraft för lämpliga sysselsättningar.

3) Det är viktigt att samhället genom skyddade sysselsättningar, arkivarbeten, näringshjälp och s. k. hemarbeten medverkar till sysselsättningsmöjligheter för kategorier av äldre arbetskraft, som behöver sådant stöd.

4) Beredskapsarbeten måste anordnas för äldre lokalt bunden arbetskraft. Naturvårds- och miljövårdsarbeten är härvid lämpliga.

5) Ett förbättrat uppsägningsskydd är av vikt särskilt för den äldre arbetskraften.

6) En aktiv lokaliserings- och regionalpolitik har en förstahandsuppgift i att medverka till sysselsättningsmöjligheter åt äldre, ofta lokalt bunden arbetskraft.

Bihang till riksdagens protokoll 1970. 11 saml. Nr 74

7) Av särskild betydelse för den äldre arbetskraften är att ATP-avgiften inte utlages under ett antal år före pensionsåldern. Avgiftsuttaget kan upphöra vid 55 år.

Särskild vikt vill motionärerna fästa vid punkten 7 som avser en förhållandevis enkel åtgärd, vilken bör kunna bli av stor positiv betydelse för den äldre arbetskraften. Avgift till tilläggspensioneringen erläggs för löner som utbetalas till arbetstagare under 65 års ålder. Utan att rubba på de grundläggande principerna för tilläggspensioneringen skulle man kunna sänka den åldersgräns, över vilken ingen avgift till tilläggspensioneringen uttages.

Beträffande motiveringen i övrigt torde få hänvisas till motionen II: 481.

Remissyttrande

Över motionerna har utskottet inhämtat yttrande från *arbetsmarknadsstyrelsen* som bl. a. anför följande.

Av den förvärvsarbetande befolkningen var 31 % år 1965 över 50 år. Skillnaderna var emellertid betydande mellan olika näringsgrenar. Inom jord- och skogsbruk var nästan hälften av alla sysselsatta minst 50 år, medan tillverkningsindustrin bara hade 29 % i denna åldersgrupp. Servicenäringsarna hade genomgående en relativt liten andel äldre.

Av arbetskraftsundersökningar framgår att antalet personer i arbetskraften över 45 år under perioden 1966—1969 ökade med cirka 14 000. Antalet personer utanför arbetskraften ökade under samma tid med sammanlagt 61 000.

Angående arbetslösheten upplyser styrelsen, att andelen personer i åldern 45 år och däröver under åren 1965—1968 i genomsnitt var 57 % av samtliga arbetslösa. Andelen personer över 45 år som var arbetslösa i mera än en månad ökade med 10 % mellan 1968 och 1969. I åldrarna 45 år och däröver var i slutet av år 1969 5 600 personer sysselsatta i skyddade verkstäder, 8 800 personer i arkivarbete och 7 000 personer i beredskapsarbete.

Inom arbetsmarknadsstyrelsen har utarbetats ett särskilt aktivitetsprogram, antaget 1961 och reviderat 1964, för intensifiering av åtgärderna beträffande den medelålders och äldre arbetskraften och för den kvinnliga arbetskraftens anpassning till arbetsmarknaden. I enlighet med programmet har åtgärderna inriktats på intensifierad informationsverksamhet, riktad till parterna på arbetsmarknaden, myndigheter och organisationer m. fl., ökade insatser beträffande utbildning för äldre arbetskraft, sysselsättning i beredskapsarbeten, skyddad och halvskyddad sysselsättning m. m. Aktiveringsprogrammet är ånyo föremål för revidering och under 1970-talet beräknas ytterligare åtgärder behöva vidtas och nya riktlinjer utformas för att man skall kunna säkerställa de äldres rätt till trygghet, sysselsättning och jämlikhet. Inom styrelsen är man f. n. sysselsatt med att utforma ett program med syfte att skapa bättre förutsättningar på arbetsmarknaden för all arbets-

kraft. De åtgärder som där kommer att föreslås kommer även den äldre arbetskraften till godo. Huvudpunkterna i programmet kommer att behandla dels det gemensamma ansvar som såväl statliga som kommunala myndigheter och arbetsmarknadens parter har för att tillvarata framför allt den »flyttande» arbetskraften, dels betydelsen av att anpassa arbete och arbetsmiljö till människans förutsättningar och begränsningar. Styrelsen har redan nu goda erfarenheter i fråga om arbetsmarknadsverkets möjligheter att medverka till ökad anpassning av arbetsplatserna till tillgänglig arbetskraft. Försöksverksamhet pågår t. ex. vid ett företag i södra Sverige. Styrelsen är vidare beredd att i ökad omfattning medverka till översyn av arbetsplatserna i sådana företag som är villiga att anställa personer för s. k. halvskyddad sysselsättning.

Om det genom översynen framkommer att eventuella förändringar av arbetsplatserna eller arbetsuppgifterna kan medföra ökad användning av äldre eller handikappad arbetskraft kommer företaget att rekommenderas att vidta dessa förändringar med hjälp av statsbidrag. För att man i dagens samhälle skall kunna orientera sig om de möjligheter som i varierande omfattning står allmänheten till buds fordras en väl utvecklad samhällsinformation. Den nuvarande informationen har brister, vilket informationsutredningen i sitt nyligen avlämnade betänkande klart visat. Där föreslås också insatser för förbättringar. Många äldre har svårt att på egen hand skaffa sig upplysning, och de har ett starkt behov att erhålla information om vilka rättigheter och förmåner som tillkommer dem. En ökad, systematisk och efter individen anpassad information om de möjligheter som äldre arbetskraft har på dagens arbetsmarknad behövs sålunda. Den bör riktas till dem som närmar sig eller har uppnått pensionsåldern. Samhället bör bl. a. genom informationen hjälpa till att underlätta den ofta svåra övergången från aktiv yrkesverksamhet till den annorlunda situation som följer med pensionsåldern. Styrelsen ställer sig positiv till motionärernas förslag om ett program för information om och för de äldre. Styrelsen vill dessutom understryka betydelsen av att informationen samordnas mellan olika berörda myndigheter.

När det gäller pensionssystemets utformning, rörlig eller fast pensionsålder och en eventuell sänkning av pensionsåldern kan nämnas att dessa frågor är föremål för undersökning och studium inom OECD:s kommitté för arbetskraft och sociala frågor. Man försöker där klarlägga effekten av olika pensionsformer med hänsyn till bl. a. förvärvsbenägenheten. Inom styrelsen har även dessa frågor diskuterats, och genom kontakterna med OECD följs arbetet.

Slutligen vill styrelsen understryka betydelsen av en väl utbyggd service för äldre människor för att därigenom på ett bättre sätt kunna integrera dem i samhället och för att minska deras otrygghet och isolering. Den arbetskraft som f. n. är sysselsatt med vård och service för äldre människor — den

sociala hemhjälpn och personalen på pensionärs- och ålderdomshem — saknar emellertid i stor utsträckning yrkesutbildning. Med anledning härav har styrelsen tagit initiativ till en ökad arbetsmarknadsutbildning för dessa grupper.

Utskottet

Motionärerna föreslår en parlamentarisk utredning om tryggande av sysselsättningsmöjligheter för äldre arbetskraft genom upprättande av ett samlat handlingsprogram.

De med den äldre arbetskraftens situation sammanhängande problemen ägnas numera stor uppmärksamhet från det allmännas sida. Sålunda framhölls i förra årets statsverksproposition att vissa grupper på arbetsmarknaden, bl. a. de äldre, på grund av förändringarna på arbetsmarknaden riskerade att utsättas för långvarig arbetslöshet eller undersysselsättning om inte särskilda åtgärder vidtogs. För de konkurrenssvaga grupperna behövdes en väsentlig förstärkning av samhällets insatser. Tyngdpunkten i förslagen till ökning av medelsanvisningen för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten lades på arbetsmarknadsutbildning och åtgärder för handikappade och svårplacerade, främst genom en utbyggnad av de särskilda beredskapsarbetena för dessa grupper och av den skyddade och halvskyddade sysselsättningen. Förstärkningen av resurserna för nämnda ändamål har fullföljts vid årets riksdag. Anslagen till Arbetsmarknadsutbildning m. m. har således i jämförelse med föregående budgetår höjts med 20 milj. kronor, till Särskilda beredskapsarbeten m. m. med 25 milj. kronor och till Bidrag till driften av verkstäder för handikappade med 18 milj. kronor.

I motionernas motivering har i sju punkter angivits åtgärder som motionärerna anser böra i första hand genomföras. I en av punkterna framläggs förslag att ATP-avgiften inte skall uttagas under ett antal år före pensionsåldern. Detta förslag har brutits ut och framförts som yrkande i följdmotioner (I: 399 och II: 448) till de här föreliggande. Följdmotionerna har hänvisats till andra lagutskottet, och det ankommer således inte på allmänna beredningsutskottet att ta ställning till frågan.

I de övriga punkterna berörs behovet av att genom arbetsförmedlingen, genom den arbetsmarknadspolitiska utbildningen, genom ökad tillgång till skyddade sysselsättningar o. d., genom ordnande av beredskapsarbeten och genom lokaliserings- och regionalpolitiken tillgodose den äldre arbetskraftens särskilda intressen. Det framhålls vidare att ett förbättrat uppsägningskydd är särskilt viktigt för den äldre arbetskraften.

Vad gäller arbetsförmedlingen är det enligt utskottets mening särskilt angeläget att behovet av information och upplysning blir väl tillgodosett. Informationen bör riktas såväl till enskilda och offentliga arbetsgivare som till den äldre arbetskraften. Den bör syfta till att hos arbetsgivarna skapa

insikt om de äldres förmåga att göra effektiva insatser i arbetslivet och om värdet av de särskilda erfarenheter de ofta besitter och för de äldre klargöra att de inte på grund av sin ålder bör avstå från att söka sig ut på arbetsmarknaden. Även om på sina håll en mera positiv inställning till den äldre arbetskraften kan iaktas torde fortfarande fördomar göra sig gällande som försvårar de äldres situation. Arbetsmarknadsstyrelsen ägnar, som framgår av styrelsens yttrande över motionerna, informationsfrågan stor uppmärksamhet, och utskottet förutsätter att styrelsen är beredd att ta de initiativ som krävs för en intensifierad upplysning i dessa frågor.

I fråga om arbetsmarknadsutbildningen får utskottet erinra om den av årets riksdag beslutade anslagshöjningen. I arbetsmarknadsstyrelsens aktivitetsprogram ingår bl. a. ökade insatser beträffande utbildningen av äldre arbetskraft. Utbildningsfrågorna för de äldre ges vidare stort utrymme vid de länskonferenser som tillkommit som en följd av en regeringskonferens år 1968 angående den äldre arbetskraften. Enligt utskottets mening bör de ökade resurserna och det intresse som nu ägnas hithörande frågor medföra att verksamheten effektiviseras för den äldre arbetskraftens del. Den skyddade och halvskyddade verksamheten har likaså getts ökade resurser, och detta liksom andra i motionerna berörda slag av sysselsättningar för vissa kategorier av äldre arbetskraft uppmärksammas av konferenserna. Även anslaget till Särskilda beredskapsarbeten har höjts, och behovet av sysselsättning för den äldre arbetskraften beaktas vid planeringen av beredskapsarbeten.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av anställningstrygghet för de äldre. Det har emellertid åt en särskild utredning uppdragits att utreda bl. a. frågan om anställningstrygghet, och i direktiven, som anger möjligheten av lagstiftning på området, har understrukits att speciell uppmärksamhet bör ägnas den äldre arbetskraftens problem.

Svårigheterna att bereda arbete åt de äldre är särskilt kännbara i glesbygderna. Den förra året tillkallade glesbygdsutredningen har till uppgift bl. a. att överväga sysselsättningsskapande åtgärder i glesbygderna och vad därmed sammanhänger. Härvid kommer den äldre arbetskraftens problem i blickpunkten. Glesbygdsutredningen skall enligt sina direktiv hålla nära kontakt med 1968 års lokaliseringsutredning.

Spörsmål angående den äldre arbetskraften har helt nyligen behandlats i en interpellationsdebatt i andra kammaren. Här skall endast erinras om att inrikesministern i sitt svar på interpellationen inledningsvis uttalade att det var en av 1970-talets stora politiska uppgifter att trygga de äldres ställning i arbetslivet. Han redogjorde vidare för vissa vidtagna åtgärder och underströk vikten av en intensiv upplysningsverksamhet. I fortsättningen av debatten anförde statsrådet bl. a. att frågan om den äldre arbetskraften hade hög angelägenhetsgrad och följdes upp med stort intresse i inrikesdepartementet. Han berörde vidare en försöksverksamhet som påbörjats i

några län och som syftar till att myndigheter, fackorganisationer och företagsledningar i samarbete skall pröva möjligheterna att bereda de äldre sysselsättning. Försöken hade gett så goda resultat att man från inrikesdepartementets sida var beredd att lämna arbetsmarknadsverket resurser att följa upp verksamheten.

I sitt avslutningsanförande i debatten förklarade inrikesministern att utredningen om anställningstrygghet skulle få sådana resurser i form av arbetskraft och annat som behövdes för att arbetet skulle kunna bedrivas i önskvärd takt.

Utskottet delar de av inrikesministern anförda synpunkterna och hälsar med tillfredsställelse de åtgärder som vidtagits eller ställts i utsikt. Utskottet ansluter sig således även till motionernas allmänna syfte att skapa ökade möjligheter till sysselsättning och trygghet för äldre arbetskraft och vill hålla före att många i motionerna framförda önskemål bör kunna bli tillgodosedda inom en nära framtid. Däremot finner utskottet inte tillräckliga skäl föreligga att förorda det i motionsyrkandet framförda förslaget om utredning i syfte att upprätta ett samlat handlingsprogram.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa

att de likalydande motionerna I:433 och II:481 i den mån de inte kan anses besvarade med vad ovan anförts inte må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 24 november 1970

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

EINAR LARSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Eric Peterson (fp), Axel Kristiansson (cp)*, Helge Karlsson (s), Karl Gustav Pettersson (s)*, fröken Stenberg (m), herrar Ernst Olsson (cp)*, Hansson (s)*, fru Landberg (s)*, herr Ove Karlsson (s)* och fru Florén-Winther (m);

från andra kammaren: herrar Larsson i Borrby (cp), Nilsson i Bästekille (m), fru Ekroth (s)*, herrar Johansson i Simrishamn (s), Johansson i Skärstad (cp), Wiklund i Härnösand (s), Andersson i Örebro (fp), fru Fränkel (fp)*, herrar Green (s)*, Häll (s)* och Rosqvist (s)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Axel Kristiansson*.